

Tekna

Konkurransen- klausuler i norsk næringsliv

TEKNA-RAPPORT 3/2015

Tekna – Teknisk-naturvitenskapelig forening

Konkurransseklausuler i norsk næringsliv

Tekna-rapport 3/2015

Forord

Tekna gjennomførte i juli og august 2015 en spørreundersøkelse blant Teknas medlemmer i privat sektor, for å avdekke bruken av konkurranseklausuler i norsk næringsliv. Av nærmere 3 000 spurte var det 952 personer som valgte å svare på undersøkelsen.

Bakgrunnen for undersøkelsen er blant annet Stortingets behandling av regjeringens forslag om å regulere bruken av konkurranseklausuler¹. Saken er til behandling i Stortinget høsten 2015.

Tekna har rundt 37 500 medlemmer i privat sektor, alle med mastergrad eller høyere i teknologi- eller realfag.

Undersøkelsen er gjennomført av Wenche Børkeeiet og Thor Egil Braadland i seksjon for samfunnspolitikk og analyse, som også har skrevet denne rapporten.

Oslo, september 2015

Terje Sletnes

Direktør, Seksjon for Samfunnspolitikk og analyse

¹ St.prp.85 L (2014-2015).

Innholdsfortegnelse

Forord	1
Sammendrag	5
Innledning.....	7
Om undersøkelsen	7
Hva er en konkurranseklausul?	7
Bakgrunnen for undersøkelsen	7
Resultater fra undersøkelsen	9
Mer enn hver åttende Tekna-medlem i privat sektor har konkurranseklausul	9
Mest vanlig med 6 eller 12 måneders klausul	9
Bruken av klausuler er høyest blant de yngste	10
IKT er bransjen med høyest andel.....	11
Mest vanlig med klausul uten lønnskompensasjon	11
Stor usikkerhet rundt omfanget av konkurranseklausuler	12
Avslutning.....	13

Sammendrag

Rundt 13 prosent av Teknas medlemmer i privat sektor har konkurranseklausuler. En stor andel av de spurte vet ikke om de har slike klausuler, slik at andelen som har klausuler kan være enda større.

Omfanget av klausuler synker med alderen, og er omtrent dobbelt så omfattende blant de yngre arbeidstakerne som blant de eldre.

Det er innen IKT at omfanget er størst, her er andelen som svarer at de har klausul 20 prosent.

Den mest vanlige lengden på slike klausuler er 6 eller 12 måneder, men det finnes eksempler på helt opp til 36 måneder.

Tekna har 37 500 medlemmer i privat sektor, og er dermed en av de fagforeningene med flest medlemmer som omfattes av konkurranseklausuler.

Innledning

Om undersøkelsen

Tekna gjennomførte i juli og august 2015 en spørreundersøkelse blant Teknas medlemmer i privat sektor, for å avdekke bruken av konkurranseklausuler i norsk næringsliv. 952 personer har svart på undersøkelsen, av 2 960 spurte. Dette gir en svarprosent på 32 prosent.

Kjønnsfordeling på svarene er 228 kvinner, 724 menn. Snaut to tredeler av de som svarte er i gruppen 30-50 år, likelig fordelt med drøyt 300 respondenter i henholdsvis 30- og 40-årene.

Hva er en konkurranseklausul?

En konkurranseklausul er en avtale mellom en ansatt og en arbeidsgiver. I klausulen, som mest vanlig er nedfelt som en del av den ansattes arbeidsavtale, angis det hvor lang tid det må gå fra man har sluttet hos sin nåværende arbeidsgiver til man kan begynne hos en konkurrent. Årsaken til at arbeidsgiver ønsker å inngå slike klausuler, er at arbeidsgiver ikke vil at den ansatte skal ta med seg kunnskap og hemmeligheter fra sin nåværende arbeidsplass til en konkurrerende virksomhet. De mest vanlige klausulperiodene er 6 eller 12 måneder, men det finnes eksempler på opptil 36 måneders klausuler. Det er i praksis arbeidsgiver som definerer hva som er å oppfatte som en konkurrent.

Bakgrunnen for undersøkelsen

Reguleringen av konkurranseklausuler ligger i Avtalelovens §38. Loven sier i korte trekk at arbeidsgiver og arbeidstaker gyldig kan inngå konkurranseklausuler, men at det skal være en rimelighetskontroll, på den måten at beskyttelsen av arbeidsgiver skal veies opp mot hensynet til den ansatte (*«forsaavidt den [ikke] urimelig innskærker hans adgang til erhverv eller maa anses for at strække sig længer end paakrævet for at verne mot konkurranse»*).

Utover denne rimelighetskontrollen, som det er lite rettspraksis på, er det ingen øvre grense på hvor lang en slik klausulperiode kan være. Det er heller ingen lovfestede eller tariffestede krav om kompensasjon for den ansatte som må undertegne slike klausuler.

Våren 2015 foreslo regjeringen en oppdatering av lovreguleringen rundt konkurranseklausulene², som innebærer en flytting av lovhjemmelen over til Arbeidsmiljøloven, og samtidig gjøre følgende to endringer i bruken av klausuler:

- Å lovfeste en maksimal klausulperiode på 12 måneder,
- Å lovfeste arbeidsgivers fulle lønnsplikt overfor den ansatte i hele klausulperioden.

Tekna er antakelig en av de fagforeningene med flest medlemmer som omfattes av slike klausuler, med rundt 37 500 medlemmer i privat sektor, alle med mastergrad eller høyere i teknologi- eller realfag. Omfanget var ikke kartlagt systematisk, men en rekke henvendelser om

² St.prp.85 L (2014-2015).

konkurransesklausuler fra medlemmene til Teknas juridiske seksjon ga et inntrykk av at det dreier seg om en høy andel.

Under Stortingets høringer i saken juni 2015 kom det fram at det fantes lite fakta rundt omfanget av bruken av konkurranseklausuler i norsk næringsliv. Dette var en av årsakene til at behandlingen av saken ble utsatt til høsten 2015.

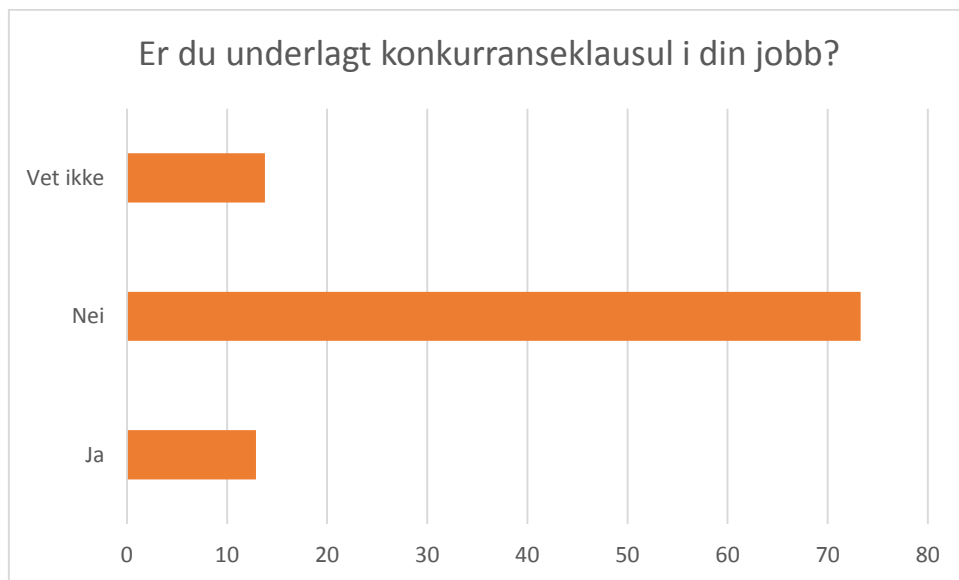
På denne bakgrunn bestemte Tekna seg for å gjennomføre en medlemsundersøkelse, for å finne ut mer nøyaktig om omfanget, om hva slags medlemmer dette angår mest. Resultatene er oversendt regjering og Stortinget september 2015, innen Stortingets behandling av saken.

Resultater fra undersøkelsen

Mer enn hver åttende Tekna-medlem i privat sektor har konkurranseklausul

Undersøkelsen viser at overraskende mange Tekna-medlemmer har konkurranseklausuler i sine arbeidskontrakter. 13 prosent, eller mer enn hver åttende Tekna-medlem i privat sektor, sier de har undertegnet en konkurranseklausul med sin arbeidsgiver (Figur 1). I tillegg sier 14 prosent at de ikke vet hvorvidt de har en slik klausul, slik at andelen med klausuler kan være noe høyere. Det er faktisk flere som svarer at de ikke vet om de er omfattet av konkurranseklausul, enn de som svarer at de faktisk er det. 73 prosent sier at de ikke har en slik klausul.

Figur 1: Er du underlagt konkurranseklausul i din jobb?

Det er nesten dobbelt så mange menn som kvinner som oppgir de har konkurranseklausuler. Andelen med klausul blant menn er 15 prosent, mens for kvinner er den 8 prosent (men usikkerheten er størst blant kvinner hvorvidt man har klausul, se under).

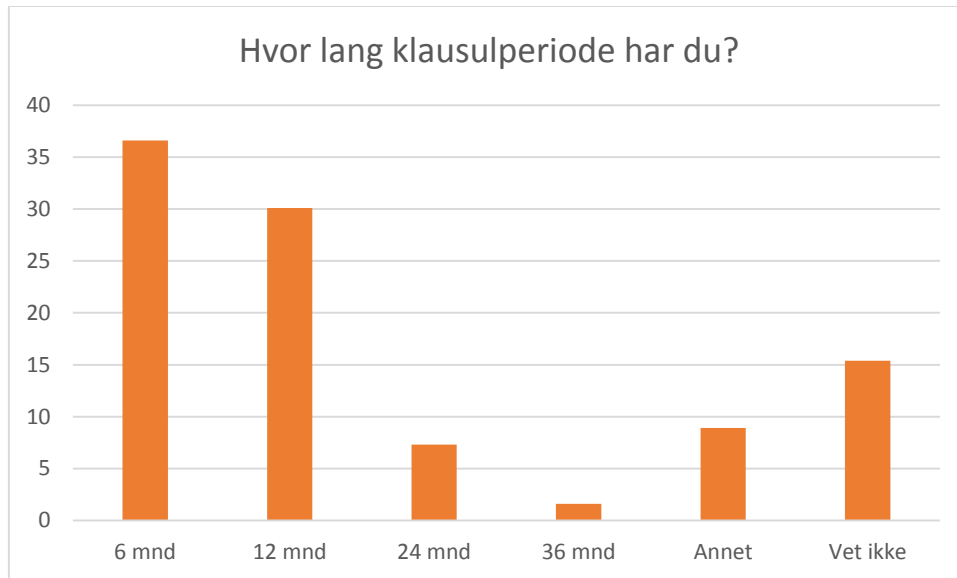
Mest vanlig med 6 eller 12 måneders klausul

Det er 123 av 952 respondenter som svarte at de hadde klausul. Disse 123 ble spurt om hvor lang klausulperiode de hadde.

Det mest vanlige er en klausul på 6 eller 12 måneder. To tredeler av alle kontrakter (henholdsvis 37 og 30 prosent), oppgir denne lengden.

Det finnes flere eksempler på lengre kontrakter. Av totalt 123 respondenter som har konkurranseklausul, oppgir ni personer at de har 24 måneders klausul, to personer at de har 18 måneder og to personer at de har en klausul på 36 måneder.

Figur 2: Hvor lang klausulperiode har du?

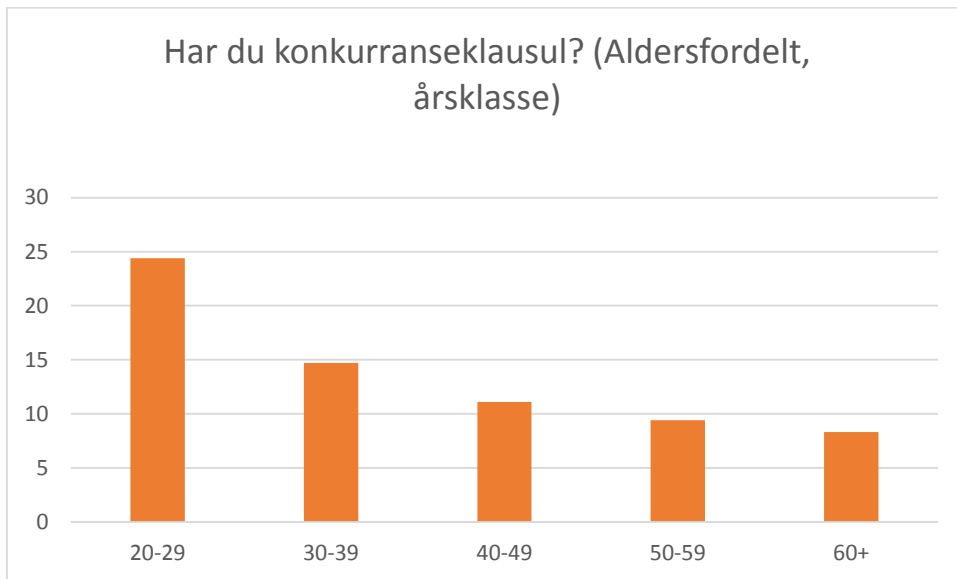

Kvinnene har noe oftere lengre klausulperioder enn menn: 33 prosent av kvinnene med klausul har 12 måneder, mens 22 prosent av dem har 6 måneder. Hos menn har 30 prosent 12 måneders klausul, mens 39 prosent av mennene har 6 måneder. Undersøkelsen kan dermed peke mot at kvinner relativt sett oftere gis 12 måneders klausulkontrakt, mens menn får 6 måneder. Her er imidlertid de absolutte tallene små for kvinnene, i tillegg til at 28 prosent av kvinnene svarer at de er usikre, slik at usikkerheten rundt disse tallene er stor.

Bruken av klausuler er høyest blant de yngste

Andelen som har konkurranseklausul er høyest blant de yngste. Hver fjerde spurte i 20-årene sier de har konkurranseklausul. Deretter synker det jevnt med alderen: Blant respondenter i 30-årene er andelen 15 prosent. I 40-årene er andelen 11 prosent, og i femti- og sekstiårene henholdsvis ni og åtte prosent.

Figur 3: Har du konkurranseklausul? (Aldersfordelt, årsklasse)

IKT er bransjen med høyest andel

Det er blant ansatte innen faglig, vitenskapelig og teknisk virksomhet, IKT og industri hvor andelen med konkurranseklausul er høyest. Innen IKT er andelen på 20 prosent, innen industri er andelen på 14 prosent. Innen faglig, vitenskapelig og teknisk virksomhet er andelen på 13 prosent³. Blant ansatte i oljeselskapene⁴ er andelen som sier de har konkurranseklausul kun på seks prosent. Her er det til gjengjeld mange som svarer at de ikke vet hvorvidt de har en slik klausul; 23 prosent.

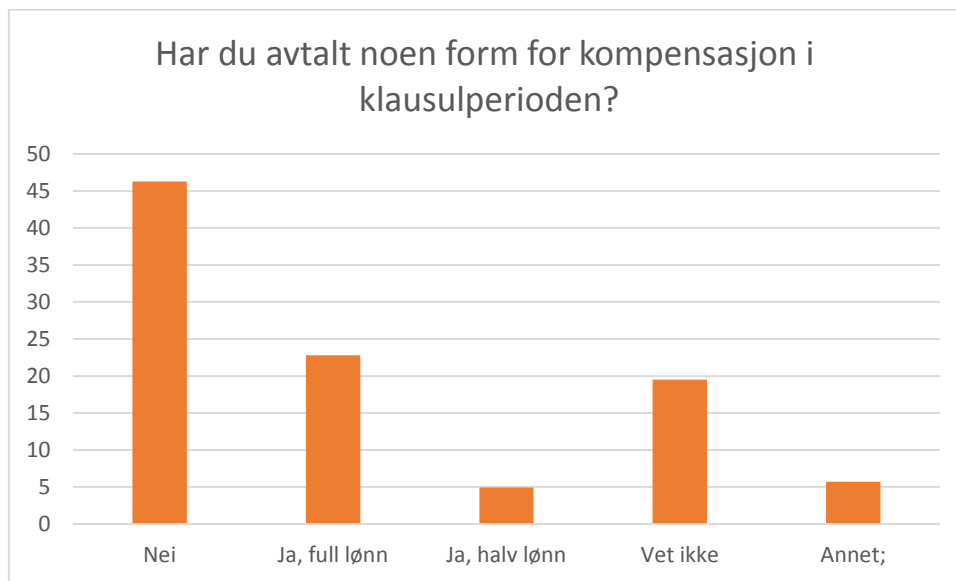
Mest vanlig med klausul uten lønnskompensasjon

Nesten halvparten av de som har konkurranseklausul – 46 prosent – sier de ikke har lønnskompensasjon for klausulperioden. 23 prosent oppgir at de har full lønn i klausulperioden. Noen svært få – fem prosent – oppgir at de får halv lønn i karanteneperioden.

³ Dette er de tre gruppene som utgjør et solid flertall av de spurte: Disse tre gruppene utgjør 2/3 av alle respondentene i undersøkelsen. I tillegg kommer oljeselskapene, med rundt 13 prosent av respondentene som den siste store gruppen av respondenter fordelt på bransjer.

⁴ Bergverksdrift og utvinning

Figur 4: Har du avtalt noen form for kompensasjon i klausulperioden?

Av de som har 6 måneders klausul, er det 24 prosent som har full lønnskompensasjon i klausulperioden. Av de som har 12 måneders klausul er det 30 prosent som har full lønnskompensasjon.

Stor usikkerhet rundt omfanget av konkurranseklausuler

Undersøkelsen avdekker at det er stor usikkerhet blant Teknas medlemmer rundt bruken av konkurranseklausuler:

- 14 prosent av de som deltok i undersøkelsen vet ikke hvorvidt de har konkurranseklausul eller ikke.
- 20 prosent av de som er i tjuårene vet ikke om de har konkurranseklausul eller ikke.
- Andelen kvinner som oppgir at de ikke vet om de har klausul er 20 prosent. For menn er andelen 12 prosent.
- 15 prosent av de som har klausul vet ikke hvor lang klausulperiode de har.
- 20 prosent av de som har klausul vet ikke hva slags kompensasjon de har.
- Hver fjerde som jobber i et oljeselskap svarer at han eller hun ikke vet hvorvidt de har en slik klausul.

Avslutning

Rundt 13 prosent av Teknas medlemmer i privat sektor har konkurranseklausuler. Det vil si at snaut 5 000 av våre medlemmer i privat sektor har undertegnet en konkurranseklausul. Om man regner at Tekna organiserer om lag 50 prosent av de med en master eller høyere innen teknologi- og realfag, kan det peke mot at om lag 10 000 personer med master eller høyere utdanning innen teknologi- og realfag i Norge er underlagt en konkurranseklausul. I tillegg kommer de som har annen og/eller lavere grads utdanning, som vi ikke har tall for.

Omfanget av klausuler blant Teknas medlemmer er mye større blant de yngre enn blant de eldre arbeidstakerne. Blant ansatte i tyveårene har nesten hver fjerde en slik klausul. Blant våre medlemmer over 60 år er andelen under 10 prosent. At bruken av klausuler er høyest blant de som er ansatt sist kan først og fremst leses som om ordningen *ikke* primært brukes til å beskytte bedriftens kjernekompetanse, men at aldersfordelingen har andre forklaringer.

To andre slike forklaringer kan være:

- At bruken av klausuler er størst blant de yngste, fordi de i større grad aksepterer en slik klausul enn det mer erfarne arbeidstakere gjør.
- At det foregår en økt bruk av klausuler, som slår inn først hos de sist ankomne arbeidstakerne.

Hva som er mest riktig av disse to forklaringene har vi ikke tall på. Inntrykket fra Teknas juridiske avdeling er at omfanget av konkurranseklausuler i arbeidskontraktene øker, og at dette skyldes at konkurranseklausuler i økende grad blir en standard hos de store selskapene, uavhengig av det konkrete og faktiske behovet i hvert enkelt tilfelle.

Tidligere utgivelser:

1/2015 Teknas teknologibarometer

2/2015 Situasjonen i norsk olje- og gassvirksomhet

3/2015 Konkurranseskjemaer i norsk næringsliv

Tekna

Tekna kjemper for deg og
faget du brenner for